

## ZDAŘILÉ UVEDENÍ K TRUBADÚRSKÉMU ZPĚVNÍKU R

Jaluška, Matouš. *Dvorná hra a vysoká láska: Uvedení k trubadúrskému zpěvníku R*. Praha : Filozofická fakulta UK, 2018, 242 s.

Josef Prokop  
Jihočeská univerzita  
jprokop@ff.jcu.cz



Recenzovaná práce se věnuje v českém kontextu nepřilíši rezonující problematice starých trubadúrských rukopisů. Vybírá si jeden z nich (na pergamentu zaznamenaný rukopis R z pařížské Bibilothèque National, français 22543, datovaný do 14. století, náležející mezi ty význačnější svým obsahem, rozsahem, ale i vizuální podobou) a pokládá si otázku, zda tento rukopis lze číst jako něco více než jen pouhý náhodný soupis toho, co jeho uspořadavatel považoval za zaznamenání hodné. Tedy zda nelze tuto zdánlivě nesystematickou žeň žánrově nesourodých textů (neobsahuje totiž jen trubadúrské písně) číst jako záměrně komponovaný celek „aspirující na jednotné sdělení nesené zřetelnou narativní linkou“ (s. 9). Přičemž jako jednotící koncept této „narativní linky“ v kompozici konvolutu předpokládá přítomnost „herního fenoménu“ v pojetí J. Huizingy, J. Henriota a E. Finka (tamtéž).

Celá práce je pak pečlivým a detailním zkoumáním těchto výchozích tezí. V první části knihy (kapitoly 1 a 2) autor podrobně rozebírá vývoj zmiňované teorie her v aplikaci na literaturu a její související literární konsekvence. V druhé části knihy (kapitoly 3 a 4) se pak autor zaměřuje na detailní čtení jednotlivých částí rukopisu R a jejich propojení se zmiňovanými koncepty teorie her. Autor v obou těchto polích prokazuje solidní orientaci jak v tradici vývoje zmiňovaného teoretického rámce své práce, tak i v literárním kontextu obklopujícím trubadúrský rukopis R.

Pro pochopení specifičnosti autorova záměru připomeňme, že tzv. trubadúrské zpěvníky — jedná se o obvyklý ale přesto trochu zavádějící doslovný překlad ve francouzštině zažitého označení *chansonnier* — jsou ex post sepisované rukopisné soubory především textů trubadúrských písní (a někdy jejich notově zaznamenaných melodií), v některých zpěvnících doplněné též o drobné prozaické životopisné medailonky jednotlivých trubadúřů (tzv. *vidas*) či vysvětlení okolností, za nichž vznikla ta která trubadúřova píseň (*razos*). V současné době je známo přibližně 100 rukopisů nestejného rozsahu a obsahu, avšak z explicitních odkazů vzdělavců od 14. do 18. století musíme předpokládat existenci mnoha dalších zpěvníků, jejichž stopa se ztratila a nejsou vědecké komunitě k dispozici. Tím ale není vyloučeno, že existují a nacházejí se zatajeny v soukromých rukou, či neidentifikovány v archivech či knihovnách. Rukopisy oscilují od kaligrafií a iluminacemi bohatě vybavených dokumentů až po prosté přepisy bez ozdob. Odborníci se však domnívají, že se vždy jedná o práci profesionálního přepisovače, a že tedy rukopisy, které známe, nejsou záznamy žakéřů (interpretů písní) vzniklými pro jejich osobní potřebu. Zároveň lze u některých zpěvníků předpokládat, že se dochovaly ve své původní úplnosti, zatímco u jiných je zřejmé, že máme k dispozici jen zlomek (někdy i pouhých několik stran) oddělený od



většího celku. A jsou také známy fragmenty zpěvníků, které patrně původně tvořily jeden celek. I z hlediska vnitřní struktury a organizace nalezneme mezi jednotlivými rukopisy velké odlišnosti. Některé zpěvníky sdružují předkládané písně podle jim přisuzovaných autorů, jiné písně řadí tematicky, u dalších se řazení písní či jejich autorů jeví jako zcela nesystematické. Některé přinášejí skladby desítek trubadúrů, jiné jsou téměř sebráním díla jednoho či několika mála autorů. A u některých se, podobně jako v rukopisu R, vedle písní, *vidas* či *razos*, nacházejí také veršované novelky, kurtoazní „romány“ či doktrinální, encyklopedická, gramatická nebo versologická pojednání.

Právě na pozadí tohoto velmi zjednodušeného popisu jasně vyniká zajímavost výchozí teze Matouše Jalušky (a badatelů, kteří si podobný úkol stanovili před ním). Při pohledu na načrtnutou quodlibetickou nahodilost různorodých rukopisů, o jejichž zpracovateli a o důvodech jejich sestavení máme zpravidla jen mizivé informace, je nepochybně legitimní se tázat, zda v nich můžeme najít nějakou předmyšlenou logiku, nějaký narativní záměr? Byť by mnohá z výše uvedených charakteristik mohla svědčit o opaku. Recenzovaná práce se pokouší přispět k diskuzi o interpretaci těchto zpěvníků a hledá takový smysl a záměr v rukopisu R. Navzdory gigantické práci filologů 19. století při zachycení a zprostředkování těchto textů širší odborné veřejnosti jsou totiž paradoxně otázky proč, kým a pro koho byly rukopisy sepisovány, doposud velmi živé. Autor nás ve své analýze pečlivě provází strukturou studovaného rukopisu a poukazuje na souvislosti, které dosti přesvědčivě naznačují, že posloupnost a výběr zařazených textů by bylo možno chápat jako záměrné.

Jak už bylo zmíněno, autor čtenáři nabízí jako základní interpretační linku posloupnosti či hierarchie ve zpěvníku zaznamenaných trubadúrů dříve analyzované koncepty hry. Zjednodušeně řečeno, podle M. Jalušky uspořadatel rukopisu konkrétní trubadúry a jejich písně seřadil záměrně tak, aby jejich subjektivní pohledy týkající se především emblematického tématu lásky, misogynní antikurtoazie a její sublimace v náboženskou alegorii vytvořily před očima čtenáře rukopisu jistý diskurz, příběh základních lidských témat, otázek s nimi spojených a odpovědí na ně. Za hybatele tohoto diskurzu autor považuje koncept hry, který je už ze své podstaty analogický obecným konceptům kurtoazie, jak o ní (velice různorodě a nesystematicky) zpívají jednotliví trubadúři. Zde se dostáváme ke klíčové otázce hodnocení celé knihy, lze teorie o herních konceptech vůbec aplikovat na trubadúrské písně (a jejich zaznamenání v našem rukopise)? Domnívám se, že výchozí autorova teze o blízkosti konceptů kurtoazní lásky a konceptů hry je zcela na místě. V trubadúrských písních nemůžeme nezaznamenat časté obrazy, metafory, narážky apod. odkazující ke konkrétním hrám (typicky např. v kostky, ke karetním hrám apod.) i ke hře v obecném smyslu. Je samozřejmě otázkou, do jaké míry jsou tyto motivy a odkazy vědomým a záměrným spojením s koncepty hry a do jaké míry jde třeba jen o otisky zažitých jazykových metafor, které jejich autoři užívají jaksi samovolně, aniž by do nich vkládali hlubší smysl a souvislosti. Přesto se mi však jeví, že argumenty, které M. Jaluška v tomto ohledu přináší, jsou fundované a závěry z nich vytvářené se mi v jejich kontextu zdají jako zcela legitimní.

Zároveň je třeba připomenout, že prováděnou interpretaci trubadúrského zpěvníku skrze herní koncepty bylo možné uskutečnit také díky tomu, že se autor oprostil od kanonizovaných verzí trubadúrských textů v rukopise obsažených a odvážně

se pustil do vlastního čtení jejich konkrétní podoby ze zpěvníku R. Kanonizovaná znění trubadúrských písní jsou totiž ve velké většině výsledkem minuciózní textové kritiky hledající mezi různými variantami tu „původní“ a „neporušenou“, což často vede k vytvoření textového kadlubu, který není ve skutečnosti přítomen v žádném z dochovaných rukopisů. Konfrontace s jednou textově více či méně konzistentní verzí (která je samozřejmě výsledkem subjektivního výkonu uspořadavatele a/nebo přepisovače, jehož práce musí být nutně zatížena přepisovacími chybami, mylným čtením předlohy, mylným porozuměním třeba i správně přečtené předlohy apod.) proto potom vede k zcela novým pohledům na konkrétní text/píseň a může zřetelněji odhalovat právě záměr, s nímž uspořadavatel rukopis sestavuje. A to může být pro dnešního zájemce o problematiku nepochybně velmi poučné a inspirativní. Tím více, pokud se interpretátor pokouší jednotlivé „svébytnosti“ kopisty či uspořadavatele rukopisu vykládat na pozadí celého kontextu rukopisu.

Závěrem je tedy třeba zodpovědět otázku, zda autor knihou dostatečně prokázal svou výchozí tezi. Jak jsem se snažil ukázat v několika bodech výše, čtenář má po přečtení celé knihy pádné důvody pro ztotožnění se s tezí o předmyšleném záměru, který vedl uspořadavatele trubadúrského zpěvníku R k jeho vytvoření v dochované podobě. Argumenty a interpretace M. Jalušky jsou věrohodné a jeho velice detailní a samostatné čtení především trubadúrských textů z rukopisu nepochybně rozšiřuje pohled jak na dílo konkrétních trubadúrů, tak především na širokou řeku textové tradice s nimi spojené. Tato případová studie rukopisu R je tudíž velmi poučná pro každého zájemce o trubadúrskou „literaturu“ a starší rukopisnou kulturu.

